

LV1 LEV01-000 1

137704-10

ר
מכללת לוינסקי
לחינוך

בשיתוף עם

התזמורת
הפילהרמונית
הישראלית

תכנית מפתח - תכנית לחינוך מוסיקלי ולקשר עם הקהילה

מפגשים עם "מוסיקה חיה"
קונצרט התזמורת הפילהרמונית הישראלית

"צלילים על קצות האצבעות"

כתות א' - ב'

ינואר 2008
תשס"ח

מכללת לוינסקי לחינוך
הספרייה

"צלילים על קצות האצבעות"

המוסיקה והמחול, אמנויות אוטונומיות הן בהגות הדיסציפלינרית והן בבצוע, שזורות זו בזו בקצב ובאנרגיה.

הזיקה האמיצה בין עולם המוסיקה ועולם המחול מעצימה את צרופי התנועה השונים, את כווני הכוח ואת גווני העצמה, המתבטאים בשתי האמנויות גם יחד. כל אלה מוצאים בטוי ביצירות של התכנית "צלילים על קצות האצבעות" המגישה מבחר מחולות מתקופת הברוק עד ימינו. הרפרטואר כולל יצירות זעירות מתחום המוסיקה האמנותית המוגדרת כמוסיקה למחול גם אם היא נועדה להאזנה בלבד, יצירות אמנותיות המושפעות ממרכיבים עממיים ממקורות מערביים, וכן מחולות ברוח עממית מן המרחב שלנו.

היצירות:

רונדו, פולונז, באדינרי, מתוך הסוויטה מס' 2 לחליל ותזמורת, מאת י.ס. באך.

מנואט, מתוך "מוסיקת לילה זעירא", מאת וו.א. מוצרט.

מחול הונגרי מס' 6, מאת יוהן ברהמס.

פולקה איטלקית, מאת סרגיי רחמנינוב.

סמבוקה, מאת האנס שטפס.

קול דודי, מילים מתוך שיר השירים, לחן עממי.

רועה ורועה, מילים ולחן: מ. שלם.

נעימות ריקוד הדבקה "עלה דלעונא", עלעל יאדי.

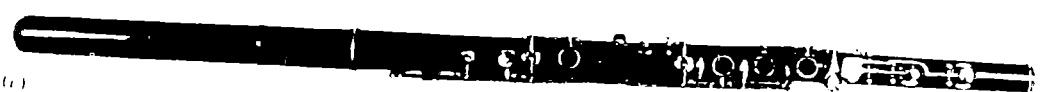
צוות המדרשה למוסיקה:

עודדה הררי

שרית טאובר

ד"ר דוצ'י ליכטנשטיין

פואד ג'ובראן

12

רונדו, פולונז, ובדינרי, מתוך סוויטה מס. 2 לחליל ותזמורת

מאת יוהן סבסטיאן באך (1685 – 1750)

המלחין והיצירה על רקע התקופה

באך נולד בגרמניה לפני כשלוש מאות שנים, ובודאי האזין למוסיקה כבר בעריסה, כבן למשפחה שבה כולם עסקו בנגינה. כבן עשר היה כשמתו אביו ואמו, ואז אסף אותו אחיו הגדול לביתו, דאג לו ולימד אותו נגינה.

צימאונו של באך למוסיקה לא ידע כל מעצור: הוא למד נגינה בצ'מבלו (ממשפחת כלי המקלדת) ובכינור, שר במקהלה, ומרוב להיטות להכיר עוד ועוד יצירות, העתיק בסתר, לאור נר, מן התווים השמורים של אחיו. משפחת באך נהגה להתכנס ולבלות ביחד בשעשועים מוסיקליים, בנגינה ובשירה בצוותא. (ראה נספח תמונות של באך ומשפחתו)

בגיל חמש עשרה השתכר באך למחייתו כזמר במקהלת הכנסייה, למד נגינה בעוגב הגדול של הכנסייה, ובמהרה היה לנגן עוגב מפורסם ברחבי הנסיכויות הגרמניות. ראשי כנסיות רבים הזמינו אותו לנגן מיצירותיו בעוגבים הגדולים והיפים שלהם.

באך חיבר יצירות רבות שבוצעו בטקסי הכנסייה, אך גם מוסיקה חילונית: לתזמורות קטנות וגדולות, לכלים סולניים, יצירות למקהלה ולזמרים סולנים. גם בבגרותו המשיך לחקור וללמוד יצירות של מלחינים אחרים מאיטליה, מצרפת ומגרמניה, הושפע מן הסגנונות השונים ושילב אותם ביצירותיו. באך הלחין יצירות קצרות לנגינה ולשירה והקדיש אותן לאשתו האהובה אנה מגדלנה. גם לילדיו הרבים (למעלה מעשרים) אותם לימד נגינה והלחנה, חיבר תרגילים ויצירות רבות. כמה מהם גדלו והיו למלחינים חשובים בזכות עצמם: קרל פרידריך עמנואל באך, וילהלם פרידריך באך, ויוהן כריסטיאן באך.

הסוויטה

סוויטה היא מחרוזת של ריקודים שרקדו באירופה בחצרות האצילים, במאות השש-עשרה והשבע-עשרה (ראה נספח תמונות נשף בחצר אצילים). לכל ריקוד בסוויטה יש

אופי, מקצב, ומפעם המיוחדים לו. סדר הריקודים בסוויטה קבוע, ומציג את הניגודים שבין הכונותיהם השונות, למשל: ריקוד אטי מנוגן לאחר ריקוד מהיר.

באך כתב הרבה סוויטות גם לתזמורת וגם לכלי סולן: לפסנתר, לכינור ולצ'לו. הסוויטה שנלמד לקראת הקונצרט, שהיא השניה מבין ארבע הסוויטות לתזמורת, נכתבה עם סולו להליל (ראה נספח תמונת חליל מהקופת באך, ותמונת חליל מודרני).

ברונדו

אחד מהקודי הסריטה שמקורו בשיר המלווה בריקוד (בימי הביניים). ברונדו מופיעות הזרות על משפט או הטיבה, לסידורגין עם אפיזודות שונות.

תכונה בולטות

1. אופי גלאנטי ומהודר.
2. מפעם מתון.
3. אסופה של משפטים קצרים שביניהם אין ניגודים חריפים.
4. שימוש חוזר בתכנית של הפסוק הראשון באמצעות ווריאנטים שונים.

5. הפסוק הראשון כולל היגדים מוסיקליים עוקבים המנוגדים זה לזה ומשלמים זה

את זה.

עצור מול זורם

מהלך קפיצות לעומת מהלך צעדים

מנעד גדול מול מנעד מצומצם

6. החליל משתלב בגוון התזמורת ברוב הלקי הפרק

הצעות לפעילויות

1. אודיינות מקצב:

א. הקטית פעמה בזמן ההאזנה

ב. הכרה תבנית המקצב הראשית: האזנה חרוכה לשתי התיבות הראשונות, והקשת המקצבים של שתי התיבות הבאות.

2. ביטוי חופשי בהנועה (במרחב) להיגדים המנוגדים המאפיינים את הפסוק הראשון.

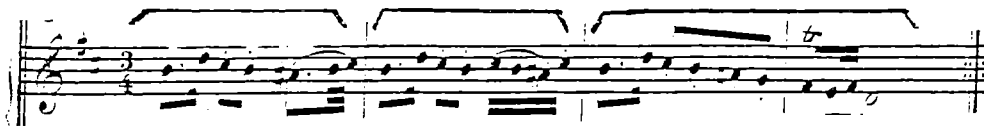
3. מעקב אחר מהלך הפרק: התלמידים יצביעו בכל אחד מן הרמזים, הווריאנטים והאיזכורים של תבנית הפסוק הראשון.

פולונז

הפולונז הוא ריקוד חגיגי שמקורו בחצר המלוכה הפולני. במקורו שימש לליווי תהלוכות מלכותיות חגיגיות, בהן צעדו האצילים בזוגות.

תכונות בולטות

1. אופי חגיגי ומלכותי
2. מפעם מתון
3. פיסוק ברור וסימטרי
4. משקל משולש
5. שילוב התכונות הנ"ל יוצר אידה של תהלוכה קצבית מלכותית
6. תבנית מקצב שחוזרת שוב ושוב בווריאנטים שונים.

7. מרקם קונטרפונקטי הבנוי מבס מהלך ומקו מלודי קישוטי, בחטיבה B.
8. מבנה תלת-חלקי: פולונז – דובל (Double) – פולונז.

A	B	A
A a a, a,, a, a,,	B b b, b,, b, b,,	A a a, a,, a, a,,

הדובל   בהשוואה   לפולונז

מרקם שקוף	מרקם מלא
חליל וקבוצת הצ'לו	חליל וכל כלי הקשת
לחליל תפקיד סולו	לחליל ולכינורות תפקיד זהה.
מנגינה אלתורית ומקושטת ובבס	מנגינה שירית
מנגינת הפולונז	

הצעות לפעילויות

1. ביטוי בתנועה לאופי ולפיסוק:

א. בניית כוריאוגרפיה: הכיתה תנוע בתהלוכה בצעדים אציליים ומלכותיים: הילדים יסתדרו בטורים, בכל טור שישה ילדים. כל ילד יוביל את הטור שלו במהלך אחד משה משפטי הפולונז, ובסיום המשפט יעבור לסוף הטור.

במהלך הדובל הילדים ימתינו ויאזינו, תקן כדי שמירה על הסדר בטורים.

ב. העברת שרביט או כל אביזר המזוהה עם נשף אצילים בהתאם לפיסוק. ניתן לביצוע בישיבה: הסולן הנושא את השרביט הולך לפי אופי המוסיקה ובסוף המשפט מוסר את השרביט לסולן חדש.

2. דיון המתייחס למעמד הסולני של החליל בדובל.

3. התמצאות באוריינות: מעקב (בזמן ההאזנה) אחר קו המקצב של תפקיד הבס בדובל, בעזרת המורה.

|| נג | תת | תת | תת | תת | תת | תת ||

באך

באך מנגן עם הבנים שלו

נשף בחצר האצילים

הבאדינרי

הפרק המסיים את הסוויטה מס' 2 לחליל ותזמורת, הוא מן המרשימים ביותר בספרות המוסיקה לחליל. הממד הוירטואוזי וזה הלידי-שירתי הפכוהו לפופולארי החל מ"תחייתה המחודשת" של המוסיקה של באך במהלך המאה ה-19. הפרק הינו ביטוי מובהק לשאיפת טיפוח הוירטואוזיות, ה"על-טבעי" כמאפיין מרכזי בתקופת הבארוק; ואמנם מראשית המאה ה-17, עם עליית המוסיקה האינסטרומנטאלית, ובניית כלי נגינה חדשים ומחודשים, עולה וגוברת הנטייה להלחנה מוסיקה וירטואוזית שתעצים את אפשרויות הפקת הצליל, את ממדי כלי הנגינה ואת היכולות הטכניות של המבצעים.

מקור השם באדינרי צרפתי; באדינרי, פרושו קטע גנדרני והיתולי. בסוויטות של המאה ה-18 זוהה השם באדינרי עם סוג של מוסיקה מהירה ומשעשעת. ואכן בסוויטה מס' 2 לחליל ותזמורת, הבאדינרי מפגין את קלילותו וזריזותו של החליל ללא הרף, כיאה למצלולים האמורים להוביל לשיאים מרשימים ובכך לחתום את היצירה כולה.

תכונות בולטות:

- (1) אופי נמרץ, קליל וזריז
- (2) טמפו מהיר מאד
- (3) תבניות מקצב הבנויות על משכים קצרים
- (4) הגדים מוסיקליים באורכים שונים. חדורי אנרגיה ומוטוריקה מתמדת (perpetuo mobile) המטשטשים את האתנחתות והמנוחות הצפויות (ראה נספח פרטיטורה, מתיבה 1 עד ראשית תיבה 3; מאמצע תיבה 3 עד אמצע תיבה 5; סוף תיבה 7 עד ראשית תיבה 11)
- (5) יסוד הסקוונצה כמרכיב מרכזי הבונה ומגלגל כל תבנית או מוטיב
- (6) התכונות שנמנו עד כה משמשות בסיס למאפיין המרכזי של היצירה, קרי, יסוד הוירטואוזיות; יצירה הדורשת מן המבצע כושר ומיומנות נגינה גבוהים ומפותחים אופי קליל וזריז

מטרות ויעדים:

- הכרת יסוד הוירטואוזיות ועמידה על המרכיבים המצויים ביצירה שמחייבים כושר נגינה מאד גבוה ומפותח (טמפו מהיר, משכים קצרים, הגדים ארוכים ומיעוט במנוחות ברורות)
- הכרת המוטיבים המלוריתמיים הבולטים במהלכים סקוונציאליים
- העלאת המודעות להקבלה בין הקף המנעד והרגיסטר של החליל ובין הרגיסטר והמנעד המנוצלים ביצירה

הצעות לפעילויות:

1) לפני ההאזנה הראשונה:

מאחר ופרק זה הותם את הסוויטה כולה, ראוי להעלות שאלות מפתח הנוגעות לציפיות לגבי מאפייני הריקוד המסיים יצירה רב-פרקית.

2) לאחר ההאזנה הראשונה:

דיון מסכם על הציפיות ועל מידת מימושן

3) לפני ההאזנה שנייה:

העשרת אוצר המושגים והמונחים בתהליך מיפוי התכונות הבולטות של הפרק, על פי מפתח מרכיבים מתחום הגובה והרגיסטר, המפעם, הארטיקולציה, המשך-המקצב. ניתן לערוך את המיפוי על דרך העמדת ניגודים בכל אחת מן הקטגוריות, כמו למשל: משכים ארוכים?----משכים קצרים?-----
משפטים ארוכים בתפקיד החליל?----- משפטים קצרים בתפקיד החליל?-----הפרק נפתח בצלילי לגטו?----- הפרק נפתח בצלילי סטקטו?-----

4) לאחר ההאזנה השנייה:

רישום ומיקוד התכונות הבולטות בידי המורה על הלוח

5) תרגולת בפיתוח שמיעה על המוטיב המרכזי הפותח

התמקדות במהלך האקורד המינור היורד במנעד של אוקטבה:

(התרגיל יכול להרשם על פי נקודות גובה -קו מתאר- או על פי רישום תווים בחמשה)

סי--פה דיאז--רה--סי

- שירה על ההברה לה ועל פעמות שוות, בעזרת נגינת המורה במטלופון
- שירת כל צליל על שתי שמיניות, בעזרת המורה המנגן בפסנתר
- שירת כל צליל על פי התבנית המקצבית המקורית (שמינית ושני חלקי שש עשרה)
- שירה חוזרת של כל צליל על פי התבנית המקורית כאשר המורה מוסיף בנגינה את צלילי המהלך המקביל היורד:

מומלץ לבצע את התרגיל על כל הופעה חוזרת של המוטיב , במרכזים טונאליים וסקוונציאליים שונים, כפי שזה עולה מן היצירה

6) גילוי , זיהוי והכרת המוטיבים המלוריתמיים העיקריים והמהלך הסקוונציאלי שלהם על פי מעקב בתרשים גראפי של היצירה (ראה נספח לתלמיד מס' 1):
המורה עוקב אחר התרשים שעל הלוח (בבריסטול או בשקף), התלמידים צופים; לאחר מכן התלמידים עוקבים אחר התרשים בתנועת יד באוויר ובהנחיית המורה

7) דיון ותכנון בקבוצות על דרכי בניית תנועה (במרחב או בישיבה), על פי המסקנות שהופנמו בשלבי ההאזנה הקודמים ותוך הקפדת התכונות הבולטות שנלמדו

8) צפייה מבוקרת על כל שתי קבוצות הממחישות את עבודות התנועה של הפרק

9) דיון על תוצרי העבודות ומידת זיקתם אל התכונות הבולטות של הפרק

Badinerie.

The first system of the musical score for 'Badinerie' consists of five staves. The top staff is the treble clef, and the bottom staff is the bass clef. The music is in 2/4 time. The first staff contains a melodic line with slurs and accents. The second and third staves are piano accompaniment. The fourth staff is a double bass line with a 'staccato' marking. The fifth staff is a double bass line with a 'staccato' marking. The system ends with a double bar line.

6 4 6 5 6 4

The second system of the musical score for 'Badinerie' consists of five staves. The top staff is the treble clef, and the bottom staff is the bass clef. The music is in 2/4 time. The first staff contains a melodic line with slurs and accents. The second and third staves are piano accompaniment. The fourth staff is a double bass line with a 'tr' marking. The fifth staff is a double bass line with a 'tr' marking. The system ends with a double bar line.

8 7 4 6 7 7 4 2 6 7 7 6 6 4 4

"באדילנריי", מאת י.ס. באך

מנואט, מתוך "מוסיקת לילה זעירה"
מאת וולפגאנג אמדאוס מוצרט

המלחין והיצירה על רקע התקופה למורה ולתלמיד:

מוצרט נולד באוסטריה (זלצבורג 1756, וינה 1791), ארץ בה מדברים גרמנית. הוא החל את חינוכו המוסיקלי מיום שנולד. אביו ליאופולד היה מורו הראשון והוא אשר גילה את בנו כילד פלא מוסיקלי כבר החל מגיל שלוש. ליאופולד מוצרט היה מוסיקאי בחצר המלך, וטיפח את כישורו המוסיקלי של שני ילדיו, הבת הבכורה אנה, ווולפגנג הצעיר. ואכן וולפגאנג הוכיח מגיל מאד צעיר את כישוריו המוסיקליים הן בהלחנה (בהמצאת מנגינות) והן בנגינה על פסנתר.

בהיותו ילד צעיר, החל וולפגנג לנסוע ברחבי אירופה בחברת אביו ואחותו; האחים הצעירים הטיבו לרתק ולשעשע את האצולה בנגינתם המופלאה ובפעולות כגון: נגינה בידיים מכוסות, בעיניים עצומות ועוד.

למוצרט הייתה ילדות מפרכת רצופה במחלות תוך כדי הטלטלות בקרנות מסע על פני דרכים מסוכנות ומשובשות; אך מסעות מעין אלה נשאו פרי ואפשרו לוולפגנג הצעיר לשהות וללמוד בערים חשובות כמו לונדון, פריז, וינה, ואף לסייר בערי איטליה. בגיל תשע וולפגאנג הלחין יצירה לתזמורת מלאה, **סימפוניה**, ובגיל שתיים עשרה כתב את **האופרה** הראשונה שלו (מעין מחזמר). יצירותיו קבעו בהדרגה אמות מידה של איכויות שהיו מופת ומקור השראה לדורות רבים של מלחינים.

בזמנו נהגו המלחינים לחבר יצירות יפות ומעניינות גם **להאזנה** וגם לריקוד. הרכב ה**נגינה** הכולט ביותר היה **כלי הקשת** (כינור, ויולה, צ'לו וקונטרבס), אך מוצרט גם כתב הרבה יצירות למשפחת **כלי נשיפה מעץ** (חליל, אבוב, קלרינט, בסון). כאשר מוצרט התבגר והתפרסם, נהגו האצילים והמלכים להזמין ממנו יצירות רבות כדי לבדר את אורחיהם בנשפים ובמסיבות ערבי הקיץ שערכו בחצרות שלהם. אחד הריקודים האהובים על האורחים היה המנואט, ריקוד נעים ונוח לתנועה. **(מינואט, פרושו קטן-זעיר)**

את המינואט, במשקל משולש, נהגו לרקוד בזוגות, בתנועות מאד אציליות וגאלנטיות, קוקטיות וגנדרניות, פיאה ונאה לנימוסי האורחים בימים ההם.

מטרות ויעדים אופרטיביים מומלצים:
ידעת היצירה על פי ההתנסויות הבאות:

1. יכולת הבעה חופשית בתנועה (בעמידה, בישיבה, במרחב) לאופי ולג'סטות של המנגינות והחטיבות השונות
2. כשר הבעה מוטורית חופשית לתחושת הפעמה והמשקל, ולהבחנת התבניות המלודיתמיות הבולטות
3. יכולת המשגה והמללה על התכונות הבולטות של הפרק דרך דיון מונחה
4. כושר ביטוי תנועתי במרחב להבחנת התכונות הבולטות של כל חטיבה ושל כל הפרק
5. יכולת השתתפות בדיון מבוקר על דגמי ה"כוריאוגרפיות" המוצגים על ידי זוגות תלמידים

הצעות לפעילויות:

ההצעות שלפניכם אינן מחייבות את הסדר ההיררכי המוצג; הן משמשות רעיונות לבניית יחידות הוראה במהלך לימוד היצירה לקראת הקונצרט, על פי רמת הגיל (כתה א', ב', ג'), על פי מאפייני הכתה והרקע ההתנסותי והלימודי שלה.

על פי ההצעות הרשומות בהמשך, התלמיד יתבקש לבצע את הפעילויות הבאות:

מתחום התנועה

- 1) להגיב בתנועת יד על אורכי הפסוקים והחטיבות ועל סיומם (מנוחה, אתנחתא) במהלך חטיבת המנואט
- 2) לנוע במרחב על פי תגובה ספונטאנית למוסיקה ולהעלות למודעות את המרכיבים המוסיקלים שבאים לידי ביטוי בתנועות השונות במהלך הפעילות
- 3) לנוע במרחב תוך סימון אורכי הפסוקים והמנוחות בכל חלקי הגוף
- 4) להתייחס אל הפסוקים החוזרים תוך הבעת שינויים בתנועה ל"פסוק פותח" ול"פסוק סוגר"

על היצירה על רקע תקופתה

- 5) להביע את תחושותיו ודעתו על אופי המוסיקה והאווירה העולה ממנה
- 6) להשתתף בשיחה על תקופתו של המלחין בעזרת תמונות / ציורים של אולמי הנשפים, תלבושות, גיגונים, תנוחות של ריקוד ועוד
- 7) להשתתף בשיחה על בסיס הצגת הרקע על חייו של המלחין (ראה נספח מס' 2)
- 8) להאזין ליצירה, להבחין בהרכב כלי הנגינה המבצע אותה ולצפות בתמונות של ההרכב הכלי (ראה נספח מס' 3)

מתחום ההמללה וההמשגה

- 9) להשוות בין החטיבות על בסיס מאפייני האופי, הרגיסטר-הגובה (על פי תחושות המצביעות על ניגודים כמו: עדין/תוקפני; חזק/שקט; בוטח/מהורהר/מרחף; ועוד)
- 10) להעשיר את "מילון המושגים והמונחים", לדוגמא:
- . תנועה מודגשת, תנועה "גלית", תנועה סיבובית, תנועה יורדת, תנועה עולה, פעמה, קצב;
  - . מנוחות, סיומות;
  - . תפקיד מלווה, תפקיד סולן

מתחום המעקב והאוריינות

- 11) לעקוב אחר קו מתאר במהלך גראפי המתאר את חטיבת המנואט; המהלך הגראפי יוצג על ידי המורה בשקף או בריסטול; אנו ממליצים לתאר בגראף את היסודות הבולטים הבאים:
- התנועה המלוריתמית, האתנחתות, החזרות, הקישוטיות, העוצמה והאנרגיה

מכלול תחומי הדעת והמעש כסיכום של תהליך הלימוד של היצירה

- 12) להציע כוריאוגרפיה פשוטה על פי האופי, העוצמה, הארטיקולציה והמבנה של היצירה; מומלץ לאמץ בכוריאוגרפיה את המבעים והמחוות הבאים:

- הליכה זקופה, אצילית ובוטחת בפתיחת חטיבת המנואט
- קידה והשתחוות
- סיבוב מהודר
- נפנוף מטפחת; נפנוף מניפה
- כיווני הליכה שונים במרחב
- הפניית ראש אל בן/ת הזוג

כל אלה אמורים להמחיש את המרכיבים המוסיקליים הבאים:

- צלילי הפתיחה הדרוכים של המנואט במרקם מלא
- משך החצי (בתיבה השנייה, לאחר האקדם של המנואט)
- סיומי הפסוקים והמשפטים
- הקישוטים
- הניגודים ו/ או החזרות בין המשפטים והחטיבות של היצירה

חטיבת המנואט

המשפט המוסיקלי הראשון של המנואט מורכב משני פסוקים:
פסוק "פותח" (כמעט ללא תחושת מנוחה בסיומו)

פסוק "סוגר" המועשר בקישוטים גלנטיים אופייניים לסגנון

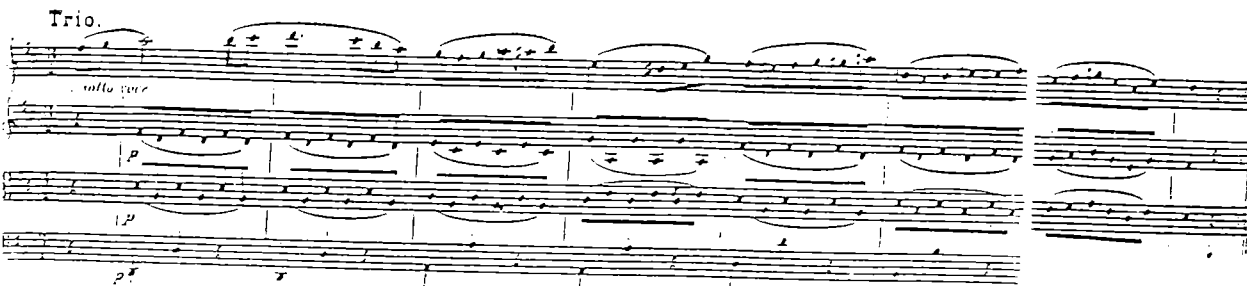
המשפט השני הנפתח במעין מעבר בתנועה סיבובית

הפסוק ה"סוגר" את חטיבת המנואט

חטיבת הטריו:

מוצרט

מוצרט הילד

האחות של מוצרט

אמא של מוצרט

אבא של מוצרט

מוצרט מנגן עם אחותו

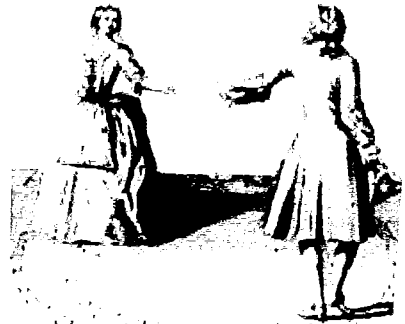

מוצרט המלחין המפורסם

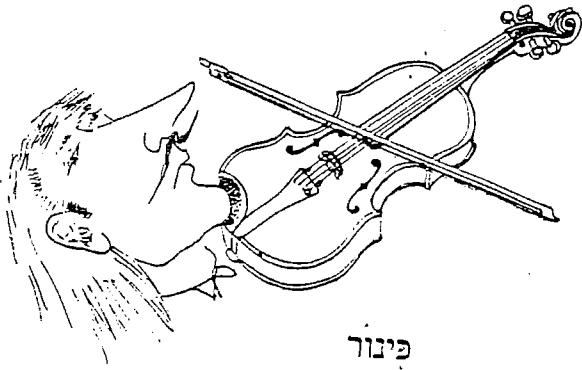
מוצרט מנגן לחבריו

ריקוד המינואט

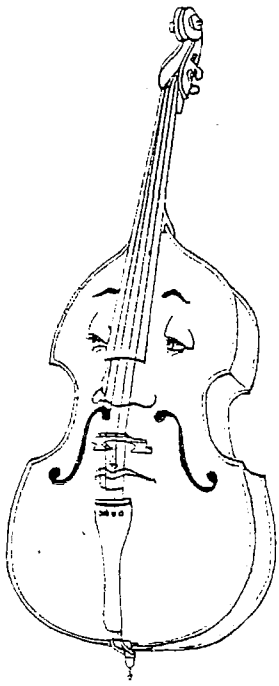
כלי קשת

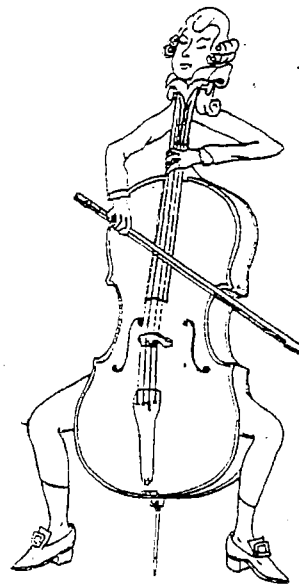
פינור

ויולה

בס

צ'לו

מחול הונגרי מס. 6

מאת יוהנס ברהמס (1833 – 1897)

המלחין והיצירה על רקע התקופה

יוהנס ברהמס נולד בעיר הנמל המבורג אשר בגרמניה. אביו מצא את פרנסתו הדלה כנגן בתזמורת, ולימד את בנו נגינה כדי שימשיך בדרכו. יוהנס הצעיר נתגלה במהרה כפסנתרן מצוי, וכדי לעזור למשפחתו הופיע בבארים ובמסעדות, אם כי עבודה זו כלל לא נעמה לו. לעומת זאת, על שיעורי הפסנתר עם מורו הפרטי שלימד אותו להלחין ולנגן, היה אסיר תודה גם כשגדל והיה למלחין. בגיל שש-עשרה הופיע בהצלחה רבה כסולן. אחר-כך עזב את ביתו ואת אמו האהובה, שהאמינה בו ועודדה אותו תמיד, ויצא למסע הופעות עם כנר הונגרי מפורסם שחשף בפניו מחולות עם הונגריים בעלי אופי תוסס ונלהב. מאוחר יותר נפגש ברהמס עם מוסיקאים חשובים כמו המלחין שומן שהתפעל מיצירותיו ופרסם אותו בעיתון שלו.

ברהמס עבר לגור בווינה, עיר עשירה בפעילות מוסיקלית, הופיע כפסנתרן וגם כמנצח, אך בעיקר עסק בהלחנה. הוא הלחין כמאתיים שירים, יצירות רבות למקהלה, מוסיקה לפסנתר, מוסיקה להרכבים שונים, ויצירות לתזמורת כמו קונצ'רטי וסמפוניות.

ברהמס אהב לקרוא על ספרות, פילוסופיה, היסטוריה ופוליטיקה, ואהב לשוחח ולדון עם חבריו האומנים והמבקרים בנושאים אלה, ועוד יותר בנושאי מוסיקה. לעתים היה חסר סבלנות במגעיו עם מבוגרים, אבל עם ילדים שיחק בהנאה, כילד, וקשר איתם יחסי חיבה ורעות.

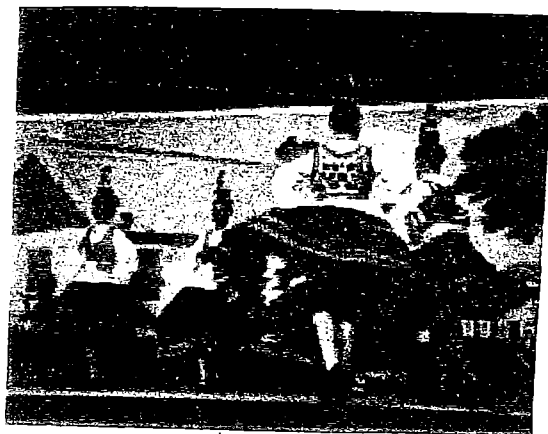
הקשר החם שלו עם שומן ועם אשתו, הפסנתרנית קלרה שומן, נשמר במהלך כל חייו. גם את ילדיהם חיבב ועיבד עבורם ארבעה-עשר שירי ילדים.

ברהמס כתב ארבע סדרות של מחולות הונגריים לפסנתר בארבע ידיים, חלק מהם עיבד לפסנתרן יחיד וחלק עיבד לתזמורת. רוב הנעימות של הריקודים הן עממיות, או צועניות (ברוח הצ'רדש), ולהן אופי נמרץ וחינוני. ייתכן שברהמס הלחין בעצמו חלק מהן.

ברקמס

ריקוד הונגרי

תכונות בולטות

1. אופי מתפרץ, תוסס, נמרץ ומפגין בטחון וגאווה.
2. כתיבה המאפשרת הצגת וירטואוזיות וברק.
3. שינויי אופי קיצוניים ומפתיעים באמצעות:
  - יצירת ציפיות שלא תמיד מתגשמות
  - חילופי מפעם קיצוניים
  - חילופי עוצמה חריפים
  - הדגשות שונות: חלקן פתאומיות וחלקן צפויות
  - חילופי מרקם: עשיר או דליל; ליווי או חיקוי; הומופוני בליווי "אום-פה" או שלשונים
4. שימוש בכלי נקישה כאלמנט אקספרסיבי
5. מהלך מלודי פשוט שניתן לשיר אותו, אם מוותרים על ביצוע הקישוטים
6. מקצבים פשוטים + סינקופות.
7. מבנה A B A :

A	B	A
a b a b c b c b	d d e e	a b a b c b c b

חלק A דו-חלקי

a

b

c

חלק B :

דו-חלקי וקצר מ A, בטונליות חדשה, ובו שתי נעימות חדשות, הראשונה באופי הדור, השניה קלילה.

The musical notation consists of three staves. The first staff is marked with a 'd' and a dynamic marking 'f'. The second staff is marked with an 'e' and a dynamic marking 'p'. The third staff continues the melodic line. The music is written in a key with one sharp (F#) and a 2/4 time signature.

- חלק A חוזר, אך בניגוד לפעם הראשונה ציפיות מסוימות נשברות:
1. הא' השני מופיע במפעם מהיר, בניגוד להופעתו הראשונה.
  2. הסיום המורחב מצטמצם.

הצעות לפעילויות

1. הכנה לשינויי מפעם ועוצמה, ללא האזנה:

- א. הקשת פעמה בתגובה לניצוח של המורה (אח"כ של מנצחים-ילדים)
במפעמים שונים ומנוגדים, החשה והאטה, קרשנדו ודימינואנדו.

2. תפיסת המבנה הגלובלי של היצירה תוך האזנה:

- א. לימוד והפנמה של חלק A : הגבה בתנועה חופשית לאופי, למפעם ולהדגשות.
ב. האזנה לכל היצירה: פעילות בחלקי A, האזנה ללא פעילות לחלק B

3. הצעה לכוריאוגרפיה:

A .a. בזוגות c. b. לבד, כל אחד בכיוון אישי;

פולקה איטלקית

מאת סרגיי רחמנינוב (1873 - 1943)

המלחין והיצירה על רקע התקופה

סרגיי רחמנינוב נולד ברוסיה למשפחה אמידה שירדה אחר-כך מנכסיה. הוריו היו מוסיקאים חובבים, ואמו הייתה מורתו הראשונה לפסנתר. בגיל שתיים-עשרה עבר להתגורר במוסקבה, שם המשיך בלימודי פסנתר אצל מורה מצוין וקפדן. הלימודים היו מפרכים: אימוני הפסנתר התקיימו משעת בוקר מוקדמת עד שעת ערב מאוחרת. מדי פעם נהג המורה לערוך מפגשים של מוסיקאים ולהציג את תלמידיו הצעירים. שם התוודע רחמנינוב למלחינים מפורסמים והחשוב שבהם צ'יקובסקי, אשר השפיע עליו רבות כמלחין. במקביל לנגינה בפסנתר החל רחמנינוב להתעניין בהלחנה, ובגיל שמונה עשרה זכה בפרס על הלחנת אופרה.

במהלך חייו כתב רחמנינוב קונצ'רטי, סימפוניות אופרות ומוסיקה לפסנתר. בשל אי יציבות פוליטית שבהמשכה פרצה מהפכת אוקטובר, עזב רחמנינוב את רוסיה לצמיתות בשנת 1917. הוא החל בקריירה חדשה כפסנתרן והרבה להופיע ברחבי אירופה וארצות הברית וזכה להצלחה מרובה, שהעניקה לו פרנסה מובטחת לו ולבני משפחתו. רחמנינוב השתקע בארצות הברית ושם נפטר.

פולקה: ריקוד זוגות פופולארי, שהיה נפוץ במאה התשע עשרה ומוצאו מבוהמיה.

משקלו זוגי.

התכונות הבולטות

1. אופי: שובבי, קליל, מקפיץ, משעשע, נמרץ ומלא תנופה.
2. מנגינות ברורות וקליטות באזרחים שונים, בנויות באופן סימטרי.
3. ארטיקולציה שרובה סטקאטו.
4. סיומות מודגשות בחלק מהפסוקים.
5. מרקם הומופוני שקוף, עם ליווי "אום-פה".
6. הבחנה מובהקת בין החטיבות.

7. מבנה ברור תלת-חלקי:

A	B	C
הדינמיקה בין פיאנו למצו-פורטה	הדינמיקה פיאנו <i>p</i>	הדינמיקה פורטה <i>f</i>
הדגשות	זרימה ללא הפוגה (פּרֶפְטוּאוּם מוֹבִילָה) וללא הדגשות	הדגשות מרובות הגורמות לעצירת הזרימה
תנופות-קדמה קצרות ומהירות בכיוון עולה מקצבים מגוונים	תנועה גלית במהלך סְקוּנְדָּלִי ובמשפטים ארוכים	תנופות הנוצרות על-ידי קפיצות לרגיסטר גבוה
	צלילים בערכים קצרים (חלקי שש-עשרה)	המוטיב הריתמי חוזר

A

B

C בחלק זה המהלך המלו-ריתמי מעצים מרכיבים של החלק הראשון.

הצעות לפעילויות

1. כוריאוגרפיה המדגישה את המרכיבים הבולטים בכל חלק:

A במעגל. בכל סוף פסוקית קצרה שלוש רקיעות. בפסוק הארוך הליכה במעגל.

B ריצה חופשית בכל השטח

C מציאת בן זוג ומחיאות על כפות בן הזוג בהתאם למסומן בדוגמת התווים

2. המרת עקרונות הכוריאוגרפיה בתזמור:

בחטיבה A כלי הקשה כגון מקלות קצב או תיבות (במקום הרקיעות)

בחטיבה B כלים בעלי צליל עדין כגון פעמונים

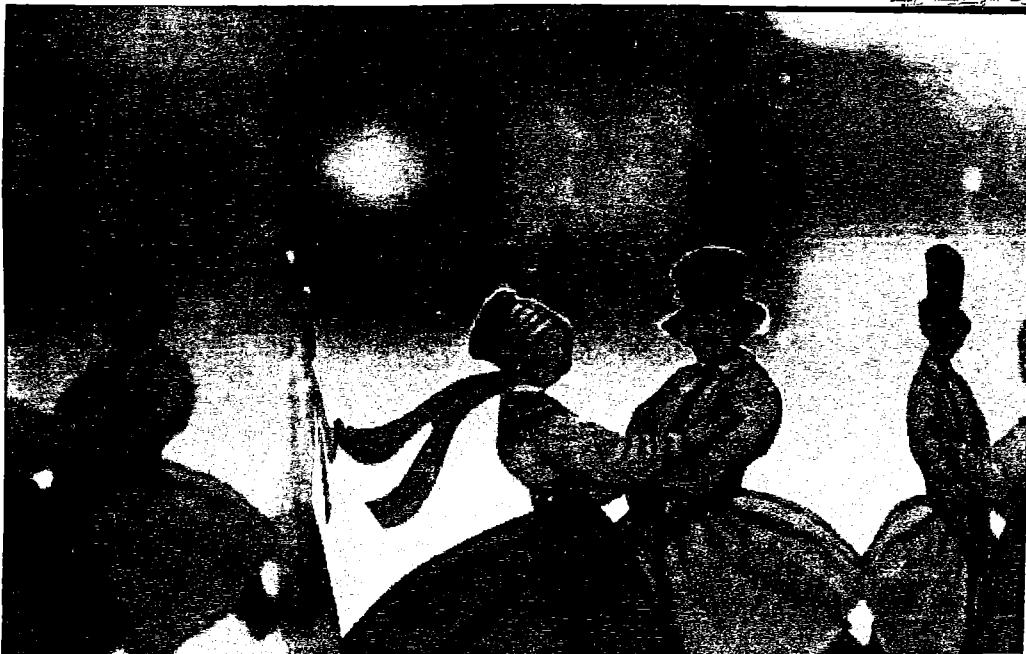
בחטיבה C כלי הקשה כגון תופים (במקום המחיאות)

רחמנינוב

ריקוד הפולקה

SAMBUCCA / HANS. U. STAEPS

תכונות בולטות:

אופי: חיוני, אנרגטי, זורם והומוריסטי.

חלופה דינאמית של היגדים השונים באופיים ובמהלכם המלוריתמי

טמפו: מהיר

גוון: הרכב חליליות

משקל: חילופים בין 2/4 3/8

מבנה: חמש חטיבות שונות (A,B,C,D,E), המקושרות ביניהן באמצעות מוטיבים

משותפים

פיסוק: א-סימטרי

מרקם: חילופים בין מרקמים: אוניסון, הומופוני, והומוריתמי

סולמיות: חילופים בין מודוסים.

במלודיה ניתן להבחין בשלושה מוטיבים שמהווים אבני יסוד בכל החטיבות של היצירה:

מוטיב 1. - מהלך סולמי בקוינטה

מוטיב 2. - קפיצה של קוורטה

מוטיב 3. - סינקופה

היגד ראשון

היגד שני

A

הפיסוק: זוגות היגדים קצרים ומנוגדים.

הראשון ערני, עשיר בהתרחשויות מוסיקליות קטנות ובמצב רוח

מבודח.

השני החלטי, בצליל פועם ומהיר בסטקטו, ומשכו הקצר מפתיע.

המרקם: הניגוד בין ההיגדים מתבטא גם בהבדלי המרקם: הראשון באוניסון, השני בהומורתמיות.

הסולמיות: השאלה במז'ור בעליה, התשובה עם גוון מינורי בירידה: מבינה: זוג היגדים אחד מאוגד לפסוק שאלה, והזוג הבא לפסוק תשובה.

B

פתיחה בהיגד מוסיקלי נחרץ - קוורטה בירידה, ומענה בלגטו רך, במהלך סקונדלי דמוי לולאה.

הפיסוק: שני פסוקים דומים החוזרים פעמיים, השני מורחב בהיגד "הנחרץ" המרקם: הומוריתמי.

C

היגד נרחב במהלך סולמי " מסחרר"; המשכו הסקוונציאלי בגוון מבריק של חלילית סופרן. שני מענים מקוצרים מובילים אל נקודת מתח המסתיימת בטרייל בצלילים גבוהים. ההיגד הסולמי משתרע על מנעד קווינטה ואחר-כך על מנעד אוקטבה. המרקם: הומופוני, הליווי בסגנון "אומ-פה".

D

תחושת אנרגיה מתפרקת מאפיינת את הפסוק היורד בקפיצות קטנות. האנרגיה מובילה אל סיום באוניסונו בטרייל מתוח וגבוה.

המהלך המלודי רובו בקפיצות (מרווחים גדולים מסקונדות) - בניגוד לסולמיות של החטיבה הקודמת.

הפיסוק: פסוק אחד ממושך.

ריתמוס עשיר בסינקופות

המרקם: הומוריתמי, המרווחים שבין הקולות קבועים.

E

חטיבת קודה

הצפייה לסיום היצירה מתבדה. לאחר אתנחתא- אווירה רגועה בציטוט של הפסוק הראשון

ביצירה. לקראת סיום האנרגטיות מתחדשת: אזכור חוזר ונשנה של הקוורטה מחטיבה B,

ולבסוף – הצהרה על סיום בטרייל גבוה.

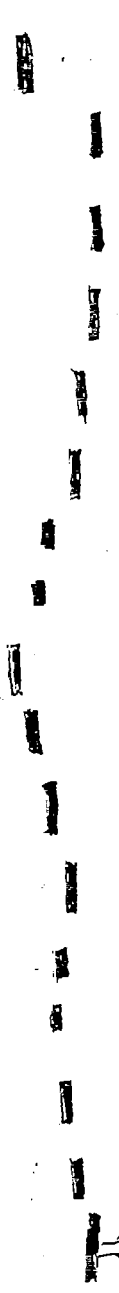
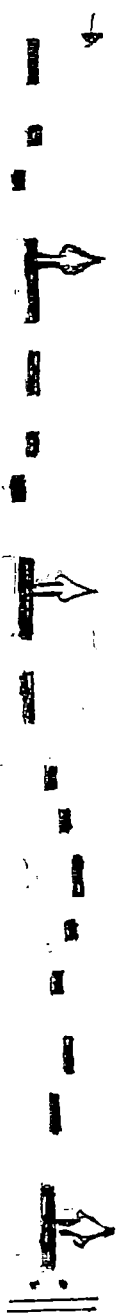

- . חידון/זיהוי בין הפסוק "הפותח" והפסוק "הסוגר" המרכיבים את המשפט המוסיקלי השני של השיר
- . השלמת הכתבה של תיבות השיר על הלוח או על דף עבודה לכל תלמיד
- . שירת השיר על פי שפת המקצב ובמעקב על תבות השיר לפי הנחיית המורה
- . שירת השיר בשפת מקצב ולפי דקויות בארטיקולציה ובעוצמה
5. שירת השיר עם מילותיו תוך הקפדה על הפקה קולית נאותה, והבחנה בדקויות בתחומי הטמפו, הארטיקולציה והעוצמה (התייחסות אל הטקסט, אל המקור; מיהו "דודי"?)
6. זיהוי תנועות גובה בעזרת גראפים המתארים תיבות בתנועה עולה, בתנועה יורדת, בתנועת סקונדות, בקפיצות של מרווחים גדולים, בתנועה גלית ועוד
7. מעקב אחר מהלך התווים – תוך מיקוד על תנועה ריתמית בלבד, או על תנועת גובה, או על שתיהן, תוך התייחסות לאתנחתות, פיסוקים ועוד, באמצעות סימון כלשהו על הגראף (לדוגמא: פסיק, תג) (ראה נספח מס' 1)
8. חידון/זיהוי של תבניות השיר על פי הרישום הריתמי שלו, תוך התייחסות אל אתנחתות, נשימות ופיסוקים באמצעות סימון כמו פסיק, תג, ועוד (ראה נספח מס' 2)
9. האזנה חוזרת לביצוע בחלילית וראשית תהליך המעקב אחר תווים בדף עבודה אישי לכל תלמיד (ראה נספח מס' 3)
10. מעקב אחר מנגינת השיר על פי רישום מסודר של גובה ומשך בחמשות (ראה נספח 4)
11. האזנה לביצוע השיר בביצוע הזמרת גאולה גיל (ילידת תימן), והבחנת בתכונות הבולטות של הגרסה המוקלטת: (מי פותח בצלילי המנגינה? מי המבצעים במהלך כל השיר?, מה משתנה בכל אחת מן ההופעות של המנגינה?, ועוד)
12. התייחסות לתרבות הקול של הזמרת הסולנית, על רקע הזמן והמרחב התרבותי
13. בניית כוריאוגרפיה פשוטה תוך שמירה על העקרונות הבאים:
- א. יסודות מסורתיים של הכוריאוגרפיה המקורית (ראה נספח מס' 6)
- ב. תנועת הליכה מתונה על פני שתי התיבות הראשונות של המשפט המוסיקלי הראשון, ובהמשך תנועה שלובת תנופה, דינמיקה ואנרגיה עד סוף המשפט הראשון
- ג. תנועת דילוגים, קפיצות או ריצה קלה בפתיחת המשפט המוסיקלי השני ("פסוק פותח") ובפתיחת הפסוק האחרון ("פסוק סוגר")
- ד. הצעת ג'סטות שונות המבחינות בין קו המתאר של "הפותח" לבין ה"סוגר"

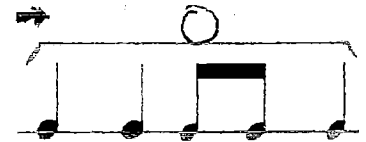
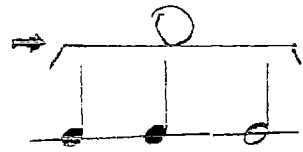
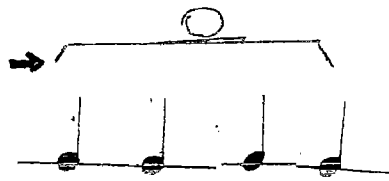
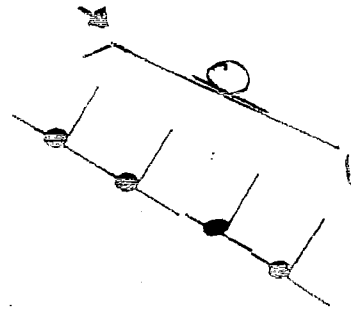
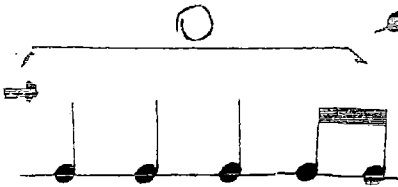
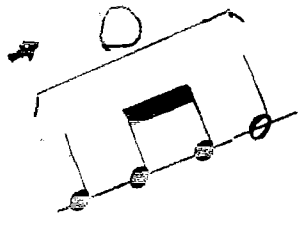
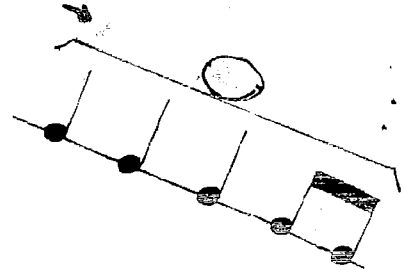
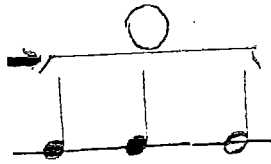
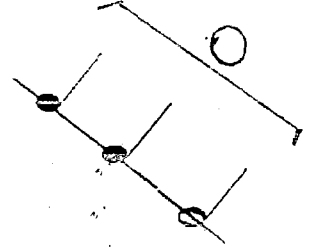
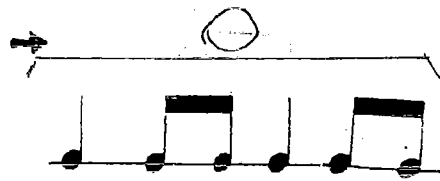
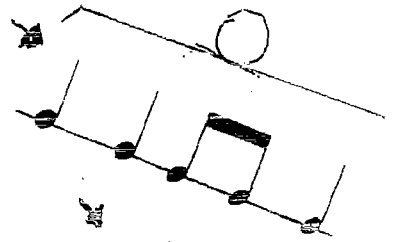
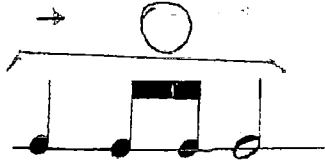
קול דודי

תקופת על התורה
מדלת על התבועות

קול דודי
תיפוף-הכתמה

קוּל דוּדוּי

מַלְלֵג עַל הַמַּעֲשֵׂה
בְּהַמְּנֵה עַל הַמְּנֵה

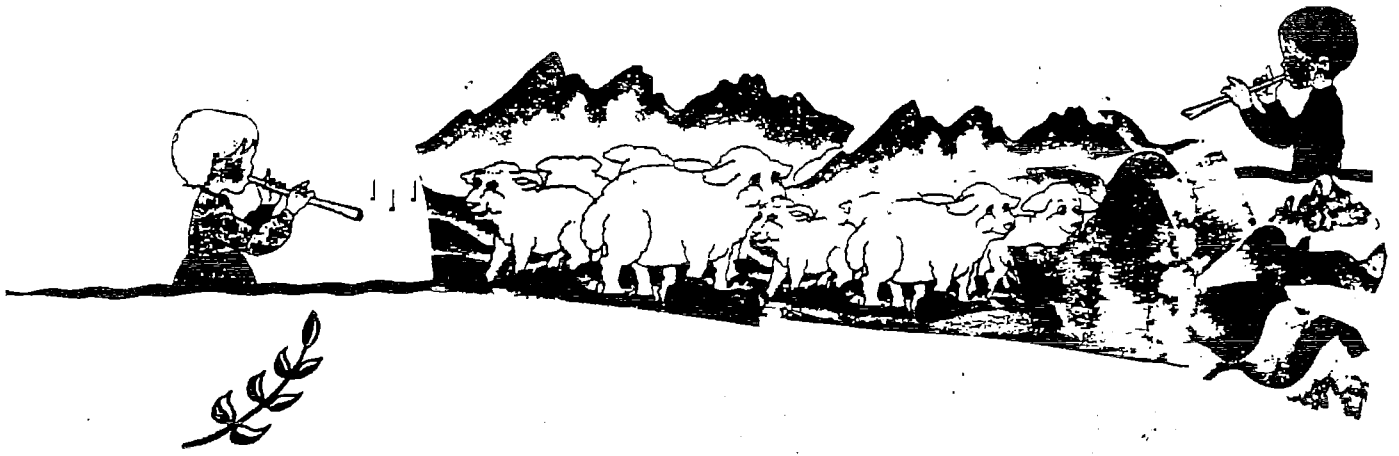

וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל

יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל

יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל
יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל

קול דודי

בְּקֶפֶץ עַל הַהָרִים
בְּדֹלֵג עַל הַגִּבְעוֹת

Musical notation for the song "קול דודי". The score consists of three staves of music, each starting with a right-pointing arrow. The notes are numbered 1 through 12 across the three staves.

Staff 1: Notes 1, 2, 3, 4. The melody starts on a middle note, moves up to the next line, then down to the next space, and continues with a series of eighth notes.

Staff 2: Notes 5, 6, 7, 8. The melody continues with eighth notes, reaching the top line of the staff at note 8.

Staff 3: Notes 9, 10, 11, 12. The melody concludes with eighth notes, ending on a middle note.

ישראל

קול דודי

רועה ורועה

מתתיהו שלם

על המלחין

המשורר והמלחין מתתיהו שלם נולד בפולין ב- 1904 למשפחה מסורתית חסידית, אליה נשאר קשור נפשית בעת עלייתו ארצה לקיבוץ בית אלפא שבעמק יזרעאל. מתתיהו שלם אכן נהג לשלוח לאביו את ביכורי יצירתו ואת ניצני מחשבותיו. בשונה מאמנים אחרים אשר עם עלייתם ארצה ראו את עצמם כמורדים במסורת ביתם, חיפש מתתיהו שלם דרכים לשימור מורשת ביתו ולשיבוצה בשיריו החדשים.

במידה מסויימת ניתן לכנות את מתתיהו שלם כמשורר עממי ומלחין אוטודידאקטי בעיקרו. ואמנם אל לימודי המוזיקה הוא הגיע מאוחר יחסית, כאשר תווי לחניו נכתבו על ידי המוזיקאי והמנצח יהודה שרת.

בדומה לעמיתיו שעלו ממזרח אירופה, התרשם מתתיהו שלם מן הנוף החדש ובעקבותיו הניב תוצר עשיר של שירים. לחנים ומילים על הגשם, על הזריעה וקציר החיטים, על טכס הבאת הביכורים, על גידול צאן ומקנה והגז אשר ממנו טוו אבותינו את בגדיהם לעת חורף. חג בציר הענבים וחג הפיכתו ליינ "המשמח כל לבב" אך בעיקר, התאמתם של התכנים העתיקים הללו לאותה תבנית של חיים בארץ מתחדשת בקיבוץ, בכפר, במושב ובמושבה... מתתיהו עסק רבות בהתאמת מסורות אלה ואריגתן אל תוך הווי וחיי היום יום של הקיבוץ מבלי לפסוח ולו על אחת מהן. השבת, טכס הנישואין הקיבוצי, גידולו של הדור הצעיר, חג הסוכות, חנוכה וכו'.

בצד עבודתו הפורייה ויצירתו של מתתיהו שלם, יצרה לאה ברגשטיין את התנועה והמחול המהווים חלק בלתי נפרד מיצירתו של מתתיהו. לאה הפכה את שירי מתתיהו שלם לתמונה תלת מימדית חיה, נושמת ומביעה של תכני הטכסט והלחנים על פיהם נוצרו המחולות.

יחד עם דוד זהבי (שבקיבוץ נען) יהודה שרת (שבקיבוץ יגור) ויוצרים אחרים מתנועת ההתיישבות, הקים מתתיהו שלם את בסיס היצירה העממית ממנה שאבו ברבות הימים יוצרים רבים את כוחם. עמנואל זמיר, אמיתי נאמן, גיל אלדמע, יוסף הדר ורבים אחרים טוו את שיריהם על פי "המרשם הבראשיתי" אותו הגו מתתיהו, דוד זהבי ויהודה שרת, תוך שהניחו יסודות פשוטים, בהירים וקלים להבנה שעל פיהם ניתן היה להמשיך את יצירת שירי הטבע והמחול עד לסוף המאה הקודמת. מתתיהו שלם נפטר בקיבוץ רמת יוחנן בשנת 1975.

על השיר

השיר מזוהה עם עשרות שירי הרועים שחוברו על ידי מלחיני העלייה השנייה והשלישית. נושא המרעה, הקרוב במיוחד למתתיהו שלם עת עבד כרועה צאן בקיבוץ בית אלפא, שקף את המבט הרומנטי אל ימי המקרא, ואת האידאליזציה של פסטוראלה המצטיירת מן התמונות המקראיות בזיקתן אל החזון הציוני.

"רועה ורועה" הינו שיר- ריקוד ערני, נינוח ומקפיץ בעת ובעונה אחת בשל התבניות הסינקופליות. השיר-ריקוד בנוי מסדרות של משפטים בעלי פסוקיות סימטריות:

1. המשפט הראשון בכיווניות עולה – תיבות 4-1 - כולל שתי פסוקיות פתוחות הנעות בין צלילי הטוניקה (רה) והדרגה הסובדומיננטית (סול); המשפט כולו – הוא בסימן פותח. שתי הפסוקיות הנפתחות בקפיצה בקווינטה, דומות בקו המתאר שלהן; הפסוקית השנייה מרחיבה את המנעד (בקפיצה אל הדו הגבוה) ומונעת חזרה זהה על הרעיון הפותח.

2. המשפט השני מבליט את המהלך המודלי הנע בין היסוד הפריגי ובין הסקונדה המוגדלת (מי במול- פה דיאז). המשפט בנוי מארבע פסוקיות, אך הדמימה הפותחת את התבנית הסינקופלית בשלוש התיבות הראשונות של המשפט השני וכן המהלך הסקונדאלי האופייניות להן מבדילה היטב בין ההתחלות של שני משפטי השיר. ארבע הפסוקיות של המשפט השני מתאפיינות בתבנית ריתמית סינקופלית הנפתחת בדמימה. הכיווניות של שתי הפסוקיות הראשונות בעלייה. הפסוקית השלישית והרביעית בכיווניות יורדת ובסיום של סוגר.

הצעות לפעילויות

1. זיהוי ותגובה להבדלים העולים מנגינת המורה את הטטראקורד הראשון בסולם מז'ור, בסולם מינור, בסולם פריגי עם סקונדה מוגדלת
2. שירת התלמידים את הטטראקורד הראשון הפותח את כל אחד משלושה הסולמות בעזרת תנועות יד המבחינות בין מהלכים של חצי טון לבין טונים שלמים
3. דיון על התחושות העולות מתוך ההבדלים בכל אחד מן הטטראקורדים הפותחים את שלושה הסולמות השונים
4. ביצוע השיר על ידי המורה בליווי הקשה בלבד וזיהו המודוס האופייני על ידי התלמידים
5. תגובה בהקשת גוף לתבניות עם סינקופות ביחס ובהשוואה לתבניות ללא סינקופות, לפי נגינת המורה ולפי הנחייתו
6. תגובה בשפת המקצב לתבניות עם ובלי סינקופות אשר התווים שלהן רשומים על הלוח
7. דיון קצרצר על התחושות העולות מתבניות סינקופליות, המללתן והמשגתן.
8. התנסות בתנועות המוצעות על ידי התלמידים לתבניות הסינקופליות המושמעות על ידי המורה
9. תגובה בתנועה או בשפת המקצב לתבניות סינקופליות מלו-ריתמיות מתוך השיר "רועה ורועה"
10. התנסות בהקשת גוף ובאמירת שפת המקצב בשעת מעקב אחר תווי המקצב של השיר כולו
11. ביצוע השיר על ידי המורה והתייחסות אל הדמויות ואל הנוף המרומז.
12. העלאת הצעות בדבר ביצוע השיר לפי פיצול קבוצות – יחיד/רבים, סולן/סולנית, רבים/רבים והקפדה על המענים לפי המשפטים, הפסוקיות (פותח- סוגר, שאלה ותשובה ועוד).
13. "המחזת" השיר בתנועה במרחב (זוגות בודדים, קבוצות קטנות) תוך מיפוי התכונות הבולטות שלו
14. שירת השיר במליאה.

שירי- ריקוד ערביים

השיר-ריקוד "עלא דלעונא"

מאפיינים בולטים

1. השיר נפתח בארבע תיבות זהות המבשרות את תבנית הליווי המקצבית של הדרבוקה (מלפוף). התבנית מורכבת משני צלילים חשובים: ה"דום"- הצליל הנמוך, ה"תק" - הצליל הגבוה.
2. המשפט המוזיקלי מורכב משני פסוקים סימטריים כאשר לכל פסוק 3 תיבות שונות מבחינה תמאטית.
3. חומר הגלם מושתת על מקאם ביאת רה. הצליל רה במקאם זה נחשב לצליל הטוניקה, דרגת "אלרוקוז". הצליל דו הוא המוביל לרה.
4. המרקם המקאמי מקרין צבע של עממיות.
5. המליסמה והקישוטיות של המילים מעצימות את הנמען, המקום-דלעונא, ולעצי הזית המאפיינים את הנוף.
6. המרווחים הסמוכים בין הצלילים מעניקים צבע של עצבות ופשטות, ועממיות.
7. המהלך הסינקופי וכן תבנית הליווי *מלפוף* האופיינית לריקוד הדבקה, נפוצה גם במוזיקה הטורקית והיוונית

השיר "עלאל יאדי"

שיר זה בוצע ע"י הזמרת ניהאד חדאד שכינויה הנפוץ *פיירוז*. היא נולדה בביירות בשנת 1935. השיר בוצע בשנת 1951 בשיתוף המלחין בעלה של הזמרת- עאסי אל רחבאני. הזמרת פיירוז התפרסמה בזכות כשרונה השירתי המרגש והנקי.

מאפיינים בולטים:

חומר הגלם התמטי מושתת על מקאם ביאת. בשיר זה יש מליסמה במילים וגם המרווחים סמוכים בדומה לשיר עלא דלעונא.

1. השיר נפתח בקדמה של 4 תיבות בהתאמה לתבנית מקצב הליווי הנקרא "מסמודי אל סג'ר".
  2. השיר מורכב משישה משפטים סימטריים המסתיימים בדרגת טוניקה רה. המשפט הראשון חוזר פעמיים ברצף ולאחריו שני עם מוטיבים חדשים.
- המשפט השני חוזר בהופעה החמישית בווריאציה, והמשפט השישי חוזר על הראשון.

המבנה :

A A B A B' A

הצעה לפעילויות:

1. דיון על האווירה הכללית העולה מהאזנה אל "עלא דלעונא" נ- "על יאדי".
2. מיפוי כלי הנגינה ושיוך למשפחת כלים- חשיפת העוד והדרבוקה על רקע תרבות המזרח
3. הבחנה בין הגוונים והגבהים השונים בהקשת הדרבוקה (בהיר, כהה, יבש, נמוך, גבוה, דק)
4. חידון הפקת הצלילים של הדרבוקה: לפי התבנית **דום** נ-**תק** בשילוב מקצב.
5. העלאת הצעות מקרב התלמידים לשילוב דום נ-תק בטפיחות, ובהקשות.
6. הצגת תבניות המקצבים: ה-**מלפוף** וה-**מסמודי** והתנסות בהקשה או טפיחות
7. שילוב תבניות ה-**מלפוף** וה-**מסמודי** בחידון
8. האזנה לשירים בליווי עדין של דרבוקות וכלי הקשה מתאימים.
9. דיון על מילות השיר, פרוש, תכן וסגנון; הצגת המילים המרכזיות: אל מי פונים? מתי? מה מתואר?
10. הבחנה בין חלוקה סילאבית וחלוקה מליסמאטית לפי רישום גראפי או מעקב בתנועת ידיים לפי סימנים מוסכמים מראש
11. זיהוי מילים עם מליסמה על ידי תגובה בתנועה בעת האזנה
12. הבחנה בקשר בין משמעות המילים והמליסמות המקשטות אותן
13. מעקב אחרי הפסוקים בתנועה בשתי קבוצות: קבוצה אחת נעה או מנגנת תבנית מקצב, והשנייה ממשיכה; בפסוק השלישי שתי הקבוצות מתנועעים או מנגנים.
14. שירה בליווי התבניות לפי חלוקה בקבוצות

עלא דלעונא

לחן עממי

תבנית מקצבת עד סוף השיר
(מלפון)

נא... קו מי מל... אג'... ד'... לא... ניב טו ז'

עלא דלעונא עלא דלעונא זיטון בלאדי אג'מל מיקונא

תרגום: אל המקום ששמו דלעונא שם זית ארצנו הכי יפה.

עלאל יאדי

לחן עממי

עוד

בה-עה-בול-יא די-יא-דיל יא דיל יא על

תבנית מקצבית עד סוף השיר
(מסמורי סג'ר)

8

די.....רה אה פיל שו תנ בל ג' סיל ר ע נ טלע יא.....ח.סוב מנס ע מ ג'ה בל ג'ה נל טלוע לה אח מה יא.....די

17

די.....רה.....א...פיל שו תנ.....בל...ג' סיל ר ע נ טלע די.....רה הא מנ כול וויל זה סאד אה נל מע ג'ת אי

25

הא מי קול וויל זה סאד אה נאל מע ג'ת אי

28

רה.....די

תרגום:

אל המקום ששמו יאדי (מקום מגורי האהובה) בוא – יא אבו אלעבדיה מה יפה עלייתה על ההר של חבורה בשעות הבוקר. עלינו על ראש ההר כדי לצפות בנוף, וגם המורה באה איתנו וכולם היו מרוצים ממנה.

על יאדיל יאדיל יאדי יאבול עבאדיא מה אחלה טלוענאל גיבל ג'מענא מינסובחיה טליענא עה ראס איל גיבל תנשופיל אראדי איג'ת מענא איל אוסתאזה וויל כול מנהא ראדי טליענא עה ראס איל גיבל תנשופיל אראדי איג'ת מענא איל אוסתאזה וויל כול מנהא ראדי.